

ІНФОРМАЦІЙНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ*Павленко Тетяна Борисівна**заступниця директорки з інформаційних технологій**Наукова бібліотека Харківського національного**медичного університету, м. Харків**ORCID iD 0000-0002-5525-4652*

***Анотація.** На досвіді Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету розглядаються особливості формування сучасної інформаційно-ресурсної бази. Підкреслюється, що інформаційний супровід науково-освітнього процесу здійснюється комплексно і багатоаспектно завдяки інтеграції ресурсів в єдине онлайн-середовище для організації обслуговування користувачів і доступності ресурсного потенціалу.*

***Ключові слова:** університетська бібліотека, інформаційні ресурси, інформаційно-ресурсне забезпечення, інформаційне середовище, АБІС, інституційний репозитарій, вебсайт.*

Цифрова епоха призвела до трансформації традиційної книжкової культури, спонукаючи бібліотеки переосмислювати свої основоположні функції з урахуванням реалій глобального інформаційного середовища. По-перше, – вільного доступу до всіх видів і джерел інформації за принципом «в будь-який час з будь-якого девайса і в будь-якому місці». По-друге, – переходу від пасивного сховища документованих знань на паперових носіях до активного їх розповсюджувача засобами комунікаційних технологій. І по-третє, – переміщення інформаційного обслуговування у віртуальну площину. І хоча це не скасовує загальних функцій бібліотеки, проте, значно перетворює технологію формування інформаційно-ресурсної бази.

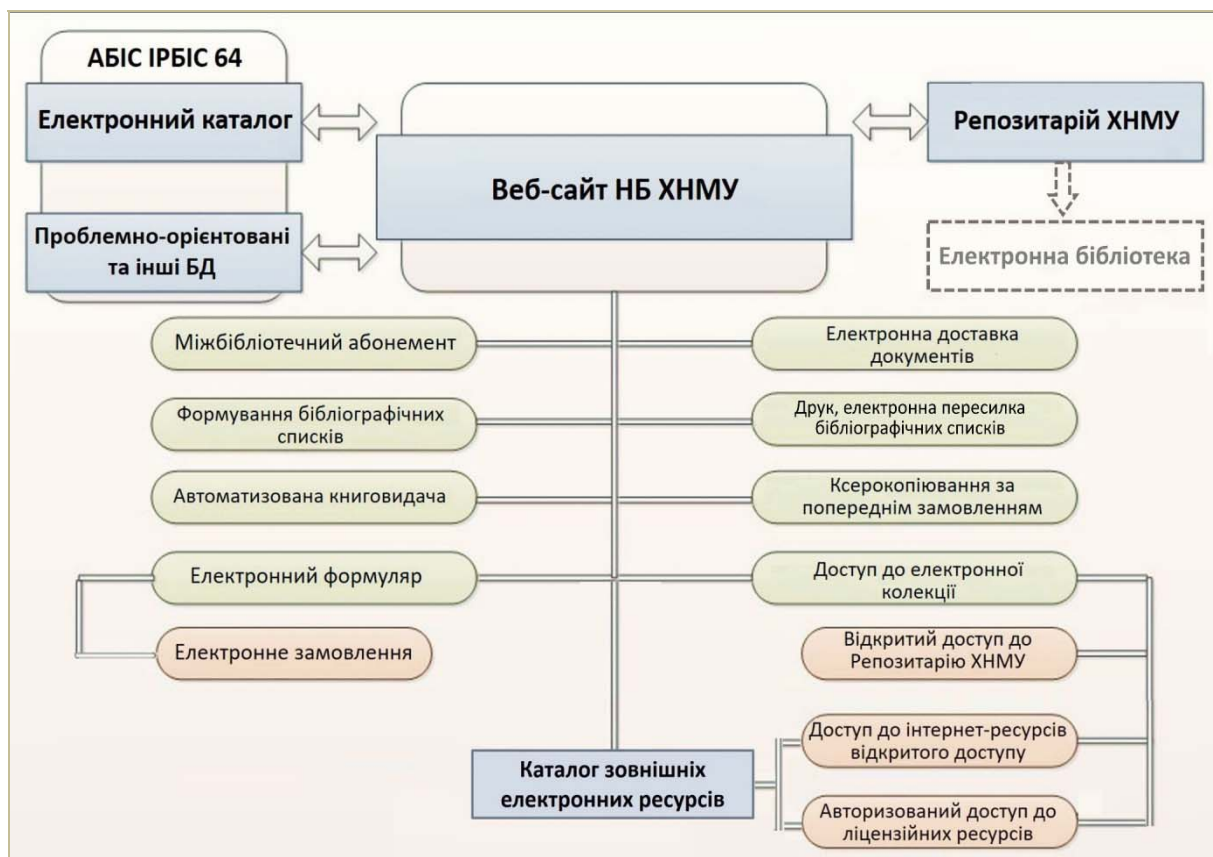
Саме ці домінанти визначають стратегію Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) відповідно до завдань науково-освітнього процесу вишу. Сьогодні важливою тенденцією розвитку бібліотеки є орієнтація на цифровий формат, яка простежується в усіх напрямках її діяльності. А основною характеристикою стає не обсяг власних фондів, а кількість і різноманітність як джерел інформації, так і способів доступу до них [1, 2].

Бібліотека здійснює акумуляцію і систематизацію документних та електронних (власних та зовнішніх) ресурсів, інтеграцію повнотекстового контенту з метаданими і організовує доступ користувачів. Це дозволяє максимально повно розкрити зміст документів та забезпечити належний інформаційний сервіс в дистанційному режимі.

Інформаційна підтримка здійснюється комплексно і багатоаспектно завдяки інтеграції ресурсів. На основі єдиних підходів щодо створення, зберігання та доступу до інформації склалася певна технологічна інфраструктура:

- Автоматизована бібліотечно-інформаційна система (АБІС);
- Система інституційного Репозитарію ХНМУ;
- Система зовнішніх електронних ресурсів;
- Веб-сайт бібліотеки.

Спроба відобразити цю сукупність як єдине онлайн-середовище для організації обслуговування користувачів і доступності ресурсного потенціалу представлена на схемі. *Схема. Інформаційно-ресурсний потенціал НБ ХНМУ*

Визначальною складовою інфраструктури є АБІС ІРБІС 64, що впроваджена наприкінці 2008 року для забезпечення автоматизації основних бібліотечних процесів. Система представляє цілісний програмний комплекс, заснований на модульній технології, і складається з ТСП/ІР сервера (без обмеження ліцензій) та окремих АРМів:

1. Адміністратор
2. Комплектатор
3. Каталогізатор
4. Книговидача
5. Книгозабезпеченість
6. WEB-OPAC.

Ключовим елементом АБІС та основним інформаційним продуктом бібліотеки є електронний каталог (ЕК) документного фонду з підтримкою технології ідентифікації документів та користувачів на базі штрих-кодування. ЕК забезпечує управління документами на всіх етапах їх життєвого циклу в бібліотеці і замикає найбільш значущі технологічні процеси: комплектування та обробку документів, каталогізацію, книговидачу, аналіз книгозабезпеченості навчального процесу.

За принципом ЕК працює також кілька спеціалізованих та проблемно-орієнтованих баз даних відповідно до основних наукових напрямків діяльності університету. На початок 2020 року ЕК разом з БД налічує майже 267 тис. бібліографічних записів, що є результатом 10-річної співпраці фахівців профільних відділів бібліотеки щодо реєстрації та каталогізації поточних надходжень документів, ретровводу, аналітичного розпису видань власноруч та за участі в корпоративному проєкті медичних бібліотек України. І понад 3,3 тис. записів мають посилання на повні тексти.

Для організації онлайн-доступу використовується спеціальний веб-інтерфейс ЕК – WEB-OPAC (<https://tinyurl.com/qnjqubc>), що інтегрований у веб-сайт бібліотеки. При цьому доступні не тільки пошукові можливості системи, а й окремі сервіси, які вона надає зареєстрованим користувачам – перегляд власного електронного формуляру, попереднє замовлення літератури, збереження та друк даних пошукової сесії. Статистика свідчить, що загалом за весь час функціонування ЕК на платформі ІРБІС 64 користувачі здійснили понад 30 млн. результативних пошуків.

Система інституційного *Репозитарію ХНМУ* (<http://repo.knmu.edu.ua/>) забезпечує організацію та управління архівом інтелектуальних напрацювань університетської спільноти, перш за все, наукового та навчально-методичного характеру. Репозитарій розпочав роботу у травні 2011 року і будується як веб-орієнтована кумулятивна БД на платформі DSpace з набором сервісів, що забезпечує реалізацію процесів накопичення, зберігання, розповсюдження та пошуку цифрових ресурсів власної генерації, а також надання необмеженого доступу користувачів.

Це одночасно дозволяє використовувати Репозитарій і в якості електронної бібліотеки для оприлюднення інших колекцій електронних документів, в тому числі – періодичних видань ХНМУ, матеріалів наукових форумів, що проходять на базі ХНМУ, цифрових копій оригінальних документів ретроспективного фонду рідкісних та цінних видань НБ ХНМУ тощо.

Наповнення Репозитарію документами та їх метаданими здійснюється комплексно і у співпраці з кафедральними колективами. Відповідно до змін у структурі ХНМУ проводиться актуалізація загальної побудови ресурсу, яка сьогодні складається з 5 тематичних колекцій, окремих колекцій кафедр та інших підрозділів університету.

В результаті проведеної роботи у відкритому доступі знаходиться вже понад 24,6 тис. документів. Розміщення інформаційного масиву та вільний доступ в режимі 24/7 суттєво збільшують кількість звернень до науково-освітнього контенту і цей показник стрімко зростає. За весь час роботи Репозитарію кількість завантажень повних текстів налічує більше 35,7 млн, зареєстровано майже 667 тис. відвідувань, 370 тис. користувачів і 4 млн переглядів сторінок.

З метою підтримки належного науково-освітнього рівня університету і розширення електронної складової ресурсної бази ведеться *каталог зовнішніх електронних ресурсів*, який представляє якісний контент зарубіжних агрегаторів і видавництва. Ці ресурси як ліцензійного, так і відкритого доступу вважаються частиною загальної електронної колекції бібліотеки і включають:

- Бібліографічні, реферативні та повнотекстові БД;
- Наукометричні БД;
- Пошукові системи (харвестери) та портали;
- Електронні бібліотеки;
- Електронні архіви періодичних видань;
- Ресурси з доказової медицини;
- Патентні ресурси і БД;
- Довідкові та аналітичні БД тощо.

Доступ здійснюється за допомогою спеціально створених комунікаційних навігаторів – алфавітних переліків назв ресурсів з гіперпосиланнями. Найбільш авторитетні з них представлені окремими банерами.

У контексті зміщення акцентів на організацію віддаленого доступу до інформаційних ресурсів найбільш зручним інструментом оптимізації пошукових завдань користувачів та інтеграції в глобальний простір є вебсайт. Власний *сайт НБ ХНМУ* (<http://libr.knmu.edu.ua/>) започаткований у травні 2012 року на платформі Joomla з метою просування бібліотеки. Він має чітку навігацію, ефективно організовану структуру і необхідний функціонал щодо кумуляції різноманітних ресурсів.

Від простих продуктів початкового етапу розвитку простежується перехід до більш складних і комплексних, що поєднують різні форми подання інформації (текст, ілюстрації, мультимедіа) та різні типо-видові форми контенту (вебнавігатори, бібліографічні покажчики, повнотекстові матеріали тощо). Поступово ускладнюються структура і навігація, а ресурси поєднуються гіпертекстовими зв'язками. Це, зокрема, дозволяє користувачам переходити з ЕК чи навігаторів на сайті безпосередньо до повних текстів тих чи інших матеріалів, розміщених в мережі або в Репозитарії ХНМУ. Саме посилання на повний текст разом із наданням бібліографічної інформації дозволяє вважати задоволення інформаційного запиту користувача найбільш ефективним.

Регулярне оновлення контенту, впровадження інтерактивних проєктів, нових рубрик та розділів стимулює користувацький попит. Незалежні дані Google Аналітики свідчать про досить позитивну динаміку статистичних показників сайту і за весь час роботи зареєстровано понад 68,5 тис. користувачів та майже 171 тис. сеансів.

Хоча поточна версія сайту НБ ХНМУ виконує необхідні функції щодо підтримки безперервного інформаційного потоку, очевидно, що сьогодні сайт вимагає переосмислення і модернізації. На часі розробка нового інтерфейсу з орієнтацією на сучасні тенденції в веб-дизайні, створення мобільної версії, адаптація рубрик, забезпечення комфортної навігації та зв'язку з іншими сайтами (сторінками чи ресурсами) підрозділів ХНМУ тощо.

Представлена схема досить лаконічно демонструє основні можливості інформаційно-ресурсного потенціалу НБ ХНМУ. З огляду на темпи розвитку новітніх технологій та мінливість зовнішніх умов побудована інфраструктура є динамічною і потребує пильної уваги. При цьому важливо, щоб створені ресурси були затребуваними та ефективними в перспективі. Отже, актуалізація контенту і модернізація всіх складових з подальшою інтеграцією різнорідних систем в єдине онлайн-середовище з комфортним інтерфейсом і достатнім набором сервісів мають здійснюватися з орієнтацією на зростаючі потреби сучасного користувача та враховувати його уподобання.

Література:

1. Організація роботи інформаційно-технологічних систем бібліотеки вищого медичного (фармацевтичного) навчального закладу [Електронний ресурс] : методичні рекомендації / О. М. Бруй, Н. В. Гаріна, Т. В. Карпенко, І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, О. А. Рижов, Л. В. Соколова, Г. І. Хандрікова; МОЗ України, ОдНМУ, ЗНМУ, ХНМУ, ННМБУ. – Одеса, 2014. – 29 с. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/5738> (дата звернення : 18.02.2020).
2. Робота з електронними ресурсами в медичних бібліотеках і бібліотеках вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів [Електронний ресурс] : збірник регламентуючих документів / автори-укладачі : О. М. Бруй, Т. Б. Павленко ; Національна наукова медична бібліотека України, Харківський національний медичний університет, Секція працівників медичних бібліотек Української бібліотечної асоціації. – Електронне видання. – Київ : УБА, 2015. – 57 с. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/12196> (дата звернення : 18.02.2020).